

Kønsfællesskab ved visitation af indsatte

Fundet det beklageligt, at en mandlig indsat under strafudståelse i Statsfængslet i Vridsløselille blev visiteret i overværelse af et kvindeligt vidne.

FOB nr. 88.137

Endvidere fundet det beklageligt, at Direktoratet for Kriminalforsorgen ikke orienterede den indsatte om direktoratets meddelelse til statsfængslet i forbindelse med afgørelsen af den indsattes klage. Meddelelsen indebar en noget anden stilling til klagen, end det fremgik af direktoratets skrivelse til den indsatte.

(J. nr. 1988-1278-615).

A klagede over, at Direktoratet for Kriminalforsorgen ikke havde fundet anledning til at kritisere, at han under strafudståelse i Statsfængslet i Vridsløselille var blevet visiteret i overværelse af et kvindeligt vidne. Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Statsfængslet i Vridsløselille den 18. februar 1988 som et led i bekæmpelsen af narkotikamisbruget i anstalten foretog en omfattende visitation af såvel indsatte som lokaliteter. Hele det tjenstgørende personale deltog i visitationen. I forbindelse med denne aktion blev A visiteret af en mandlig betjent i overværelse af en kvindelig ansat.

A klagede til Direktoratet for Kriminalforsorgen. Han anførte følgende:

» ...

I dag til morgen kl. ca. 0605 blev jeg vækket og i min celle tvunget af fængselsbetjent, (B), til at klæde mig nøgen i overværelse af en af hans kvindelige kollegaer. Jeg gjorde ham opmærksom på, at det var i strid med cirkulæret vedr. visitation af indsatte, at det ikke blev foretaget af personale af samme køn som undertegnede. Det tog han ikke notits af.

Jeg skal derfor indklage den pågældende for magtmisbrug og for nedværdigende og ydmygende behandling i strid med cirkulæret af 15. december

1980 ... § 2, stk. 2, idet jeg gør opmærksom på, at der den pågældende dag var ca. 120 kollegaer på arbejde i forbindelse med en større razzia, således at han havde rig mulighed for at hente en mandlig kollega.

... «

Efter at have modtaget en udtalelse fra Statsfængslet i Vridsløselille meddelte Direktoratet for Kriminalforsorgen A, at direktoratet ikke havde fundet »anledning til at kritisere, at man i den foreliggende situation fandt det nødvendigt at benytte en kvindelig ansat som vidne.«

Om baggrunden herfor anførte direktoratet følgende: »Statsfængslet har oplyst, at der den pågældende dag, hvor der skulle foretages visitation af samtlige indsatte, ikke var et tilstrækkeligt antal mandlige ansatte til, at det kunne undgås, at vidnerne i nogle tilfælde var kvindeligt personale.«

Direktoratet for Kriminalforsorgen anmodede i en samtidig skrivelse Statsfængslet i Vridsløselille om »i videst muligt omfang at undgå en tilsvarende situation i at opstå, især hvis den indsatte protesterer«. A modtog ikke en orientering om denne tilkendegivelse.

I anledning af A's klage anførte Statsfængslet i Vridsløselille bl.a. følgende i en udtalelse til Direktoratet for Kriminalforsorgen:

»...

Jeg fandt det nødvendigt at lave en aktion, hvor *hæle* fængslet og så mange indsatte som muligt nøjagtigt samtidig blev visiteret. Det bemærkes, at såfremt visitationen ikke sker præcis samtidig, kan eventuelle narkotiske stoffer enten bortsmides eller gemmes i legemets hulheder.

Aktionens størrelse nødvendiggjorde, at *hæle* personalet deltog. Kun opsynspersonalet (fængselsbetjente, overbetjente, vagtmestre m.v.) og værk mestre er uddannet til personvisitation.

En sådan gennemgribende personvisitation kan ikke gennemføres uden vidne af sikkerhedsmæssige grunde.

Jeg traf bestemmelse om, at kvindelige ansatte ikke *alene* måtte gennemføre personvisitation. Herudover nødvendiggjorde aktionens størrelse, at der ikke sondredes imellem kvindelige og mandlige ansatte.

Det er min opfattelse, at aktioner af den pågældende størrelsesorden er absolut nødvendige fra tid til anden i lukkede fængsler for at dæmme op for narkotikamisbruget.

I sådanne situationer er det nødvendigt at bortse fra reglen i § 2 i visitationscirkulæret. Dette cirkulære har, så vidt jeg kan se, slet ikke forudset aktioner af den omtalte størrelse, men beskæftiger sig udelukkende med enkeltvisitationer.

Jeg finder det afgørende rigtigt, at der er kvindelige betjente i et lukket fængsel. Det er svært at arbejde med den omtalte bestemmelse i hverdagen, jf. min tidligere skrivelse herom. I en situation som den pågældende er bestemmelsen umulig at efterleve.

...«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig anførte Direktoratet for Kriminalforsorgen i øvrigt følgende:

»...

Supplerende bemærkes, at når det i det foreliggende tilfælde var nødvendigt, at der var et vidne til stede, skyldes det, at visitationen fandt sted i indsattes celle, hvor det ikke er muligt for eet personalemedlem at foretage kropsvisitation og den efterfølgende visitation af det afførte tøj og cellen uden at have et vidne, der kan sikre sig, at intet bliver slugt, smidt ud af vinduet, i håndvasken eller lignende.

Hertil bemærkes, at det af bevismæssige og sikkerhedsmæssige grunde - herunder af hensyn til den indsatte - er væsentligt, at visitationen gennemføres under overværelse af et vidne.

Det kan i øvrigt oplyses, at direktoratet for tiden overvejer at ændre de gældende regler om visitation, således at kvindelige ansatte i visse situationer kan visitere mandlige indsatte.«

Under en drøftelse af sagen med mig redegjorde repræsentanter for Direktoratet for Kriminalforsorgen for de praktiske administrative problemer, der er forbundet med en konsekvent iagttagelse af et krav om kønsfællesskab ved visitation af indsatte.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»1. Direktoratet for Kriminalforsorgens cirkulære af 15. december 1980 om visitation af de indsatte og deres opholdsrum indeholder i §§ 1 og 2 følgende bestemmelser:

§ 1:

»Visitation af den indsatte person kan foretages

1) ved indsættelsen, før og efter fravær fra institutionen samt før og efter besøg,

2) ved indlæggelse på sygeafdeling, anbringelse i enrum og hensættelse i forhørs-celle, straff-celle eller sikrings-celle.

Stk. 2. Efter regler, fastsat af institutionens leder, kan der endvidere foretages visitation af den indsatte person

1) ved den indsatte tilbagekomst efter fravær fra opholdsafdelingen

2) i forbindelse med rutinemæssig visitation af indsatte opholdsrum.

Stk. 3. Personlig visitation kan foretages af en gruppe indsatte, såfremt der er begrundet mistanke om, at én eller flere af gruppen er i uretmæssig besiddelse af effekter.

Stk. 4. Personlig visitation kan i øvrigt kun foretages, såfremt der er begrundet formodning om, at den indsatte er i uretmæssig besiddelse af effekter.

Stk. 5. Den indsatte har inden visitationens gennemførelse ret til at få oplyst grunden til, at visitationen iværksættes, medmindre særlige omstændigheder taler derimod.«

§ 2:

»Visitation af den indsatte person skal så vidt muligt overværes af et vidne. Visitationen skal gennemføres på en måde, der i størst muligt omfang er egnet til at formindske den indsatte oplevelse af at blive krænket, blandt andet ved at han opfordres til selv at gennemføre den nødvendige afklædning.

Stk. 2. Visitationen skal foretages og bevidnes af personale af samme køn som den indsatte. Andre indsatte må ikke være til stede.«

Som det fremgår af den gengivne bestemmelse i cirkulærets § 1 sigter cirkulæret i første række på visitation af en enkelt person i bestemte situationer. I § 1, stk. 3, er dog nævnt visitation af en gruppe af personer.

Efter min opfattelse dækker cirkulæret ikke direkte en situation som den foreliggende, hvor der foretages en meget omfattende aktion i hele anstalten, og hvor - går jeg ud fra - aktionen også er rettet mod indsatte, om hvem der ikke var en konkret begrundet mistanke om, at de pågældende var i uretmæssig besiddelse af effekter.

2. Inden for strafferetsplejen har det gennem mange år været den almindelige regel, at visitation foretaget af personer, der ikke er sundhedspersonale, kræver kønsfællesskab.

Retsplejeloven indeholder 2 bestemmelser herom:

§ 199, stk. 3:

»Skal i en straffesag en kvinde synes på legeme, bør i alle tilfælde, hvor det til øjemedets opnåelse er tilstrækkeligt, kvinder dertil vælges, navnlig bør, hvor spørgsmål foreligger om svangerskab eller barnefødsel, kvindelige læger eller jordemødre benyttes, for så vidt disse må antages at have tilstrækkelig indsigt til at afgive erklæring om spørgsmålet.«

§ 800, stk. 5:

»Personlig ransagning af en kvinde skal ske ved ærbare kvinder og ikke i overværelse af mænd, jf. § 199.«

De to bestemmelser omhandler efter deres ordlyd undersøgelser af kvinder, men antages også at omfatte spørgsmålet om kønsfællesskab ved undersøgelser af mænd.

Kravet om kønsfællesskab er genovervejset af strafferetsplejeudvalget, jf. betænkning nr. 1104 fra 1987 om legemsindgreb under efterforskning, s. 66 ff. Udvalget har fundet behov for at opretholde og udbygge reglen. På grundlag heraf er følgende lovforslag nu fremsat, idet §§ 199, stk. 3, og 800, stk. 5, samtidig foreslås ophævet.

§ 792 e, stk. 2:

»Legemsindgreb skal foretages så skånsomt, som omstændighederne tillader. Det skal herved bl.a. så vidt muligt iagttages, at et indgreb, der ellers kan føles krænkende for blufærdigheden, kun foretages af personer af samme køn som den undersøgte eller af sundhedspersonale. Kræver et sådant indgreb afklædning, må det så vidt muligt kun overværes af personer af samme køn som den undersøgte eller af sundhedspersonale.«

3. Den her nævnte retstilstand inden for strafferetsplejen må efter min opfattelse finde tilsvarende anvendelse inden for straffuldbyrdsområdet, medmindre der foreligger meget sikre holdepunkter for, at der kan ske fravigelser. Jeg henviser i øvrigt i den forbindelse til, at visitationscirkulæret ikke indeholder nogen modifikation i henseende til kravet om kønsfællesskab.

4. I det foreliggende tilfælde var der tale om en aktion, der omfattede hele anstalten. Den omstændighed, at visitationen også blev gennemført over for indsatte, der ikke var under konkret mistanke for besiddelse af narkotiske stoffer eller lignende, taler efter min opfattelse imod en fravigelse af reglen om kønsfællesskab. Jeg henviser herved til strafferetsplejen, hvis regler om indgreb over for ikke-sigtede ofte indebærer skærpede betingelser for indgrebenes iværksættelse i forhold til indgreb over for sigtede (eller mistænkte).

Forholdet er ydermere det, at anstaltsledelsen havde planlagt aktionen og selv valgt tidspunktet for dens gennemførelse. Den omstændighed, at aktionen ikke var akut eller nødretligt præget, taler efter min opfattelse yderligere imod en fravigelse af kravet om kønsfællesskab. Anstaltsledelsen havde haft mulighed for at lade det indgå i planlægningen af aktionen, at de fornødne og adækvate ressourcer kunne indsættes.

Jeg må således finde det beklageligt, at Statsfængslet i Vridsløselille benyttede en kvindelig betjent som vidne ved visitationen af Dem.

Jeg har gjort Direktoratet for Kriminalforsorgen og Statsfængslet i Vridsløselille bekendt med min opfattelse.

5. Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, meddelte Direktoratet for Kriminalforsorgen Dem i skrivelsen..., at »direktoratet ikke (fandt) anledning til at kritisere, at man i den foreliggende situation fandt det nødvendigt at benytte en kvindelig ansat som vidne«.

I sin samtidige skrivelse til anstalten anførte direktoratet imidlertid yderligere:

»Anstalten anmodes om i videst muligt omfang at undgå en tilsvarende situation i at opstå, især hvis den indsatte protesterer.«

Den meddelelse modtog De som nævnt ikke underretning om.

Efter min opfattelse havde direktoratets meddelelse til anstalten en sådan direkte sammenhæng med Deres klage, at meddelelsen må betragtes som en del af den sag, De havde rejst over for direktoratet og dermed som en del af afgørelsen. Jeg henviser i denne forbindelse til, at jeg i en tidligere sag har udtalt følgende om et tilsvarende spørgsmål:

»... Efter min opfattelse vil meddelelser fra Direktoratet for Kriminalforsorgen til en anstalt i form af kritik eller indskærpelse af gældende regler eller lignende i anledning af en klage fra en indsat utvivlsomt være en del af klagesagen.«

Jeg finder det beklageligt, at direktoratet ikke orienterede Dem om den samtidige meddelelse til anstalten, der indebar en noget anden stilling til klagen. Jeg bemærker, at jeg er opmærksom på, at der meget vel kan forekomme tilfælde, hvor direktoratet kan afgive en udtalelse til en anstalt i forbindelse med behandlingen af en konkret klagesag, uden at den pågældende (indsatte) skal orienteres om denne meddelelse.

Jeg har gjort direktoratet bekendt med min opfattelse.

6. Jeg har samtidig hermed anmodet Direktoratet for Kriminalforsorgen om at orientere mig om, hvad der videre sker med hensyn til overvejelsen om ændring af regler om visitation, »således at kvindelige ansatte i visse situationer kan visitere mandlige indsatte«, jf. direktoratets udtalelse ... til mig.

...«

Direktoratet for Kriminalforsorgen meddelte mig senere, at direktoratet ikke længere havde konkrete planer om en ændring i visitationscirkulæret.

Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg tog det oplyste til efterretning. Jeg foretog ikke videre i sagen.